

PAUL MASON

Faşizmi Nasıl Durdururuz

Tarih, İdeoloji, Direniş

Çeviren:
Doğuş Çakan

Dünün, bugünün ve geleceğin antifaşistlerine

Tarih bize fikirlerin ölümsüz olduğunu öğretir.

Karl Loewenstein,
antifaşist avukat, 1937¹

İçindekiler

<i>Giriş – Naziler: Geri Döndüler – Ama Neden?.....</i>	11
---	----

BİRİNCİ KISIM

İdeoloji

1. Sembolik Şiddet: Yirmi Birinci Yüzyılın Faşistleri Ne İstiyor?	27
2. Etnik Devlet Hayalleri: Modern Faşizmin Düşünce Mimarisi.....	50
3. Belanın Beş Türüsü: Aşırı Sağı Harekete Geçiren Güçler	83

İKİNCİ KISIM

Tarih

4. Her Şeyi Yok Et: Faşizmin Kökenleri	121
5. Mussolini'yi Durdurmak: Beş Hamleli Bir Oyun	145
6. “Sersemliyorum”: Sol Neden Hitler'i Durdurmadı?	180

ÜÇÜNCÜ KISIM

Direniş

7. Bir Faşizm Teorisi: Tanımlama Savaşlarının Ötesinde	221
8. Militan Demokrasi 2.0: Yeni Bir Halk Cephesine İhtiyacımız Var.....	267
9. Herkes Rick'in Yerine Gelir: Bir Ethos Olarak Antifaşizm	309

<i>Notlar</i>	332
<i>Teşekkür</i>	354
<i>Dizin</i>	357

Giriş

Naziler: Geri Döndüler – Ama Neden?

Ya Naziler bir zaman makinesi icat etmiş olsaydı ve onu, Dördüncü Reich yaratmakla görevlendirilmiş birinci sınıf bir SS timini İkinci Dünya Savaşı'nın son haftalarında geleceğe göndermek için kullanmaya karar verseydi? Sizce harekete geçmek için hangi yılı seçerlerdi?

Yetmiş beş yıl yuvarlak bir sayı; Holokost tanıklarının büyük kısmı o zamana kadar ölmüş olacaktır. Öyleyse gelin, bir düşünce deneyi yapalım: Bir grup Nazi zaman yolcusunun 2020 Martı'nın Avrupası'nda ortaya çıktığını varsayalım. Batı toplumunun ultra-liberalizmi karşısında şaşkına döner; dijital teknolojilerimize hayret eder, siyahî müziğinin dünyayı fethetmiş olduğunu dehşetle keşfederler. Ama sonra...

...Delhi'de Hindu çetelerin sol görüşlü öğrencileri demir çubuklarla dövmesini izlerler. Aşırı-sağcı Vox Partisi'nin*, İspanyol medyasını göçmenlere, feministlere ve sola karşı vahşi bir retoriğe boğarak, bu süreçte 3 milyon oy kazandığını görürler. 1 milyon Çinli Müslümanın toplama kamplarına oldukça benzeyen yerlerde hapsedildiklerini ve kimsenin bunu umursamadığını keşfederler.

Bir de internete alışıp meme'in ne olduğunu çözdüklerinde, “Honk Honkler”** diye vıraklayan bir kurbağa karikatürü onları

* İspanya'da kurulmuş olan milliyetçi-muhafazakâr bir siyasi parti. (ç.n.)

** Gökkuşağından bir saç ve palyaço burnuyla resmedilen bir figürü gösteren meme. Genellikle mesajlaşma uygulamalarında yapılan esprilerle birlikte kullanılır ancak aşırı sağcı / faşist bir simge olarak kullanımına da sıkça rastlanmakta-

gülümsetiverir. Alman ordusuna ait bir birliğin dağıtıldığını okuduklarında gülümsemeleri iyice yüzlerine yayılır, çünkü Neo-Naziler geri döndürülemez biçimde birliğe sızmıştır. Daha derine indiklerinde, kafalarında taşıdıkları tüm fikirlerin –ırksal saflığın, erkek egemenliğinin, antisemitizmin ve lider tapınmacılığının– Discord kanalları ve Whatsapp gruplarındaki milyonlarca öfkeli kişi arasında, küresel çapta dolaşımda olduğunu fark ederler.

Artık günümüze uyum sağladıklarında, daha büyük şeylerin mayalanmakta olduğunun ayırıcına varırlar. Bir hastalık vardır ve insanları öldürmektedir. Covid-19 virüsü Amerika'yı kırıp geçirirken zaman yolcuları, kimisi otomatik tüfeklerle silahlanmış olan aşırı sağcı protestocuların, hastalığa yakalanma haklarını savunmak amacıyla sokakları doldurmasını seyrederek.

George Floyd öldürülür. Alternatif sağ grupların forum siteleri bir beklentiyle kaynaşır: İşte zamanı geldi, “Boogaloo”, beyaz üstünlükçülerin ikinci bir Amerikan İç Savaşı için kullandıkları bir parola. On binler Floyd'un ölümünü protesto için yürürken, kimi zaman polisle iş birliği içinde olan aşırı sağcı milislerin saldırısına uğrar.¹

Trump seçimi kaybeder fakat 1930'lardan gelen Nazilerimiz, sonrasında olanlar karşısında şaşırmaz: Trump ırkçı bir çeteyi Birleşik Devletler Kongre Binası önüne çağırır ve onları binaya saldırmaları için kışkırtır. Cumhuriyetçi meclis üyelerinin bu saldırıyı meşrulaştırmaları da onları şaşırtmaz. Şiddet yanlısı politikacılar, kendi devirlerinden kalma bir standart uygulama prosedürüdür ne de olsa.

Aşırı sağ, Biden yönetimine karşı dört yıl sürecek bir isyana başladığında, zaman yolcusu Nazilerimiz bu sefer ne yapar peki? Gevşer, patlamış mısır alır ve eğlenceyi izlerler. Boş yere görevlendirildikleri anlaşılmıştır.

Faşizm geri dönüyor – ama kendine has bir bileşimle. Bu farklı

dır. Bu bağlamda “Honk Honkler”le “Heil Hitler” kalıbı arasında bir benzerlik kurulur. (ç.n.)

fenomen, karşımıza ilk defa çıkıyor. Peki nedir bu ve onunla ilgili ne yapabiliriz? Elinizdeki kitap, bu soruları cevaplamaya yönelik girişimimdir.

Ait olduğum kuşak 1970'lerde dazlak Nazilere karşı “Bir Daha Asla!” diye slogan atarken, biz bunun bir arzu değil, bir gerçek olduğunu varsaydık. Faşizm tarih olmuştu: Bir daha tekrarlanması mümkün olmayan türden bir ekonomik krizin tetiklediği, bir daha geri dönmeyecek toplumsal hiyerarşilerin ürünüydü. Buna inanmak için sağlam gerekçelerimiz vardı. 1963'te uluslararası faşizm üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yapmaya başlayan Alman tarihçi Ernst Nolte bu fenomenin “öldüğünü” ilan etmişti. Faşizmin tüm olası varyantlarını tecrübe ettik, diyordu Nolte: Bu fasıl kapanmıştır.²

Devlet ve şirketlerin bilgi üzerindeki tekeli kırıan dijital çağın başlamasıyla, elitler kamuoyunu bir daha asla Hitler ve Mussolini'nin yaptığı şekilde manipüle edemez sanılıyordu. 2008 gibi geç bir tarihte tarihçi Giuseppe Finaldi, Mussolini'yi konu alan bir üniversite ders kitabında şöyle yazabiliyordu: “Faşizmin bugün söyleyecek çok az şeyi var ve onun takıntılarının pek çoğu artık sadece absürt değil, aynı zamanda anlaşılmasız görünüyor.”³ Faşizm hakkındaki gerçeği böyle kaydettiğimiz için onun bir daha asla yeniden ortaya çıkamayacağını varsaydık.

Bugün, bu varsayımların her birinin hatalı olduğu açıktır.

Son on yılda üç politik hareket ana akım muhafazakârlığın sağına yerleşti: aşırı sağ aşırılıkçılık, sağ popülizm ve otoriter muhafazakârlık. Siyaset biliminin bütün bir alt disiplini sayısız tipoloji, tanımlama ve sıfat üreterek bu üçü arasındaki farkları araştırmaya adandı.⁴

Aşırı sağcı aşırılıkçılar tipik şekilde ırk savaşını, şiddet kullanmayı ve demokrasinin tasfiyesi için açıktan savaşı savunur. Sağ popülistler insan haklarına saldırır, azınlıklara haksız muamelede bulunur ve kitle seferberlikleri tertip eder ancak genellikle şiddet kullanmaz ve sıklıkla yeni siyasi partiler aracılığıyla seçimleri

kazanmaya odaklanır. Beri yandan otoriter muhafazakârlar popülizmin retorliğini ödünç alır fakat ana akım partilerde, seçkin ağlarında ve devletin geleneksel kurumları içinde faaliyet yürütür.

Bu, işin teorisi. Gerçekte ise mesele, bu üç hareketin kasti bir birliktelik içinde çalıştığıdır. 1990’lardan beri siyaset bilimciler sağ popülist partilerin gerçek faşizm karşısında bir ateş duvarı rolü oynayacağını varsaydı. Oysa bunun tersi gerçekleşti. *Ateş duvarı ateştedir.*

2008’den beri, ana akımın sağına yürüyen hareketler ortak bir dil, ortak bir çevrimiçi alan ve ortak bir amaç geliştirdi: Popülistler ile otoriteryenlerin koalisyonlarını sürekli iktidarda tutabilecek, hukuk devletini aşındırabilecek ve normlara dayalı küresel düzeni kundaklayabilecek *illiberal* demokrasiler yaratmak.

2010’larda dünyanın en kalabalık demokrasilerinden üçü – ABD, Hindistan ve Brezilya– süratle ve ciddi biçimde zayıflatıldı. Geçtiğimiz on dört yıl içinde dünyanın gelişmiş ülkelerinin yarısından fazlasının demokrasilerinin niteliğinde bir düşüş gözleniyor. İzleme grubu Freedom House, “Hükümetin işleyişi, ifade ve inanç özgürlüğü ve hukuk devleti düşüşün en yaygın görüldüğü alanlar” diyor.⁵ “Demokratik çürüme” adı verilen bu süreç, hem kemale ermiş faşizme karşı savunmaları zayıflatıyor hem de faşistlere içerisinde faaliyet yürütebilecekleri bir alan açıyor.

Hayatını Holokost’u inkâra adanmış olan Fransız neofaşist Maurice Bardeche, 1961 gibi erken bir tarihte faşizmin farklı bir biçimde geri döneceğini öngörmüştü:

Farklı bir isimle, farklı bir yüzle, geçmişten kalma tasarımlara ihanet eden tek bir şey taşımaksızın, tanımayacağımız bir çocuk suretinde ve genç bir Medusa başı ve Sparta Nişanı’yla yeniden doğmuş olacak.⁶

Bardeche faşist projenin özünün fırtına birlikleri ve işkence hücreleri değil fakat onun “insan ve özgürlük” anlayışı olduğunda ısrar etmişti. Bugün YouTube, Facebook veya Twitter’da ne arıyor

olursanız olun, faşizmin insan ve özgürlük anlayışı yalnızca birkaç tık uzağınızdadır.

O halde benim kuşağım yanıldı. Sonunda anlaşıldı ki faşizm, 1930’ların Avrupası’nın özgül sınıfsal dinamiklerine dayanmıyordu. Onun üretimi için kitlesel işsizlik yaşanmasına gerek yoktur. Savaş mağlubiyetine veya devlete ait radyo istasyonlarının varlığına bağımlı değildir. *O, kapitalizmden kaynaklanan sistem arızasının yinelenen bir semptomudur.*

Ve faşizmin dayandığı can alıcı başarısızlık, ekonomik değil, ideolojiktir. Normal zamanlarda kapitalizm, edilgen ve yaygın bir inanç sistemiyle sürdürülür. Basitçe, yaşamlarımızı sürdürmek için piyasaların müdahalesiz işlediğine, hükümetin adil ve insafli olduğuna, çok çalışmanın ödüllendirileceğine inanmamız gerekir; öyle ki teknolojik ilerleme sürdükçe hayat biz ve çocuklarımız için daha iyiye gidecektir. Bu inançlar, birlikte ele alındığında, bir *ideoloji* oluşturur. Günlük deneyimimiz yoluyla onları tekrarlar ve pekiştiririz – İşyerinde, evde ve bu ikisi arasında kalan her yerde.

Faşizm, günlük ideolojiye olan inancımız buharlaşıp yerini hiçbir ilerici alternatif doldurmadığında hâkim olur. Ancak bu farklı türden bir ideolojidir: Yalnızca savaşa, kurban etmeye ve soykırıma ilişkin *olağandışı* deneyimler yoluyla insanların kafasında pekişebilir ve tekrarlanabilir.

“Karakteristik olarak tarihçiler faşizmi üç bakış açısından çalıştılar: Bir ideoloji, bir hareket ve bir rejim olarak. Bu üç bakış açısının her biri kabul edilebilir olmakla birlikte, bu kitabın önermesi, faşizmin yalnızca bir sürecin çıktısı olarak ele alındığında bütünüyle anlaşılabilceğidir: Bilhassa, milyonlarca insanın hayatını karışıklık içinde bırakıp öz saygılarına gölge düşüren, bir dizi yalana inanmaları için özlem yaratmakla kalmayıp onları bizatihi bu yalanların yaratılması ve yayılmasının etkin bir parçası kılan bir sürecin.

Yanıtlamaya çalışacağımız sorular şunlar: Şu anda bu süreci işleten nedir, geçmişte neydi ve onu nasıl durdurabiliriz?”

Bugün faşizmin inanç sisteminin özü açıktır: Çoğunluğu oluşturan etnik gruplar, göç ve çokkültürlülüğün “kurbanları” hâline gelir; feminizmin kazanımları elinden alınmalıdır; demokrasi gereksizdir; bilim, üniversiteler ve medya güvenilmezdir; uluslar yollarını kaybetmiştir ve tekrar “büyük” olmalıdırlar ve elbette işleri yoluna koyacak dehşet verici bir hadisenin eli kulağındadır.

Her faşist bunların tümüne ve daha fazlasına inanıyor; her sağ popülist seçmen artık bunun bir kısmına inanıyor; otoriter sağa mensup her politikacı bu ajandanın bir parçasını icra etmeye yönelik şifreli bir dil kullanıyor. Aslında bir antifaşist muhafazakârla karşı karşıya olup olmadığınızı anlamanın en iyi yolu, onların açık söz ve eylemlerle bunların tümünü inkâr etmeye hazır olup olmadığına bakmaktır.

Fakat modern faşistleri popülistlerden ve sağ kanat muhafazakârlardan ayıran, onların nihai hedefleridir: Dünyayı etnik monokültürler şeklinde yeniden biçimlendirecek ve modern topluma son verecek, küresel bir ırk savaşı.

Faşizmin mevcut gücü oy sayılarıyla ölçülemez: Pek çok Batı ülkesinde faşistler genellikle sağ popülist partilere oy verir, hâlihazırdaki bağlantıları ve siyasi alanı kullanmayı tercih eder. Beri yandan gücü düzenlediği sokak seferberliklerinin boyutuyla da değerlendirilemez: Gerçek seferberlik internette gerçekleşmektedir. Şu an için, faşizmin gücü en iyi şekilde, sosyal medya yoluyla hızla yayılan fikirlerinin popülerliği yoluyla değerlendirilir.

Söz konusu fikirlerin bu şekilde yayılıyor olmasının nedeni açıktır. Geçtiğimiz on sene boyunca serbest piyasa ekonomisi başarısız olurken, küreselleşme felakete doğru giderken; iklim değişikliği, önceliklerimizde radikal değişiklikler yapmamızı gerektirirken ve Covid-19 pandemisi ekonomik ve jeopolitik gerilimleri artırırken sayısız insan için dünyaya anlam kazandıran ideoloji toza döndü. Onun ikamesi olarak faşizm ırkçılığa, mizojiniye ve şiddete dayalı yeni bir Ütopya sunuyor.

En ince ifadesiyle bu, bireyler düzeyinde meydana gelen bir

süreçtir. 1940’larda kimileri Nazizm’in “Alman karakteri”nin ürünü olduğunu iddia etti. Oysa buna karşı çıkan Hannah Arendt, Nazizmin kaynağını Alman karakterindeki *bozulmadan* aldığını söyledi.⁷ Bugün benzer bir durumla yüz yüzeyiz: Küresel bir karakter bozulması – Serbest piyasa küreselleşmesi sürecinde ortaya çıkan ve şimdi her şey içine çökerken karanlıkta kaybolan tipik “kişilik”.

Yeni aşırı sağ, bir düşman arayışı içinde, 1920’lerdeki Nazizm’in retorikini yankılayarak “kültürel Marksizm”e savaş ilan etti. Ancak hâlihazırda Marksistlerin sayısı az olduğundan; damgalanmak, eziyete maruz kalmak ve “dox” edilmek (yani kişisel bilgilerinin yayınlanmasıyla kamusal hayatın dışında bırakılmak) durumunda kalanlar ise feministler, renkli derililer, iklim bilimciler, mülteciler, avukatlar ve LGBTQ bireyler oldu. Pandemi boyunca halk sağlığı uzmanları da hedef listesine eklendi: Aşırı sağın folklorunda maskeler bile “Marksist”tir.

Yirminci yüzyıldan öğreneceğimiz bir ders varsa şu olmalıdır: Faşist düşünme biçimi milyonlarca insan tarafından bir kere benimsendiğinde topyekûn yıkım dışında hiçbir şey onları tatmin etmez. 1945’te Treblinka ölüm kampı mevkinden haber yapan gazeteci Vasili Grossman biz gelecek kuşaklara şunu söyledi:

Her erkek ve kadın bugün vicdanlarında, anavatanlarına ve bir bütün olarak insanlığa karşı, kalp ve akıllarının tüm gücünü şu soruları cevaplamaya adanmış ve zorunluluğunu hissediyor: Irkçılığı doğuran nedir? Nazizm’in hortlamaması için nasıl bir önlem alınabilir?

O bizden faşizmin ne kadar kötü olduğunu, maliyetinin ne kadar büyük, fikirlerinin ne kadar mantıksız olduğunu değil, ona neyin neden olduğunu düşünmemizi istiyor. Verdiği cevapsa bugün olmakta olanın kalbine gidiyor:

Hitler ve takipçilerini Majdanek, Sobibor, Belzec, Auschwitz ve Treblinka'yı inşa etmeye iten şey, emperyalist istisnacılık fikridir – Irksal, ulusal ve başka her türden istisnacılık.⁸

Bu istisnacılığa verilecek başka bir ad *üstünlük* olabilir – Be-yazların siyahlardan, erkeklerin kadınlardan, “yerli” nüfusun göç-menlerden, sömürgecilerin küresel güneyin yerli halklarından üst-ünlüğü. Grossmann her üstünlükçü ideolojinin içinde – göreceği-miz üzere daha – derin bir öz yıkım arzusunu saklayan soykırımcı bir dürtünün gizlendiğini görmüştü.

Holokost'ta altı milyon Yahudi öldü.⁹ İkinci Dünya Savaşı'nda altmış milyon insan öldü, bunların dörtte üçü sivildi.¹⁰ Beyinle-rimiz bu sayıları idrak etmekte zorlansa da ikinci faşist dönemin bedeli daha büyük olabilir.

2018'de Yahudi, Polonyalı, Rus ve diğer milletlere mensup en az 80.000 kişinin öldürüldüğü; Polonya, Lublin yakınlarındaki eski bir toplama kampı olan Majdanek'i ziyaret ettim. Beni şa-şırtan, kampın inşaatının dayanıksızlığıydı: Birkaç inç kalınlığın-daki bir-iki kaba beton direk, çift kat dikenli telle örülmüş çit ve çam ağacından yapılma gözcü kuleleri.¹¹ Majdanek'ten beş yüz mahkûm kaçtı. Bugün aynı amaçla inşa edilmiş bir tesisten hiç kimse kaçamaz.

Yirminci yüzyılın Majdanek'i mahkûmları kontrol altında tutmak için yüz tanıma teknolojisi, biyometrik fişler, elektrik verilmiş dikenli teller ve şok tabancaları kullanacaktır. Sınırları köpekler ve projektörlerle değil, öldürücü otonom silahlarla ko-runacaktır. Kendi halkla ilişkiler departmanı, karbon emisyonu dengeleme sertifikası ve –Guantanamo Körfezi'nde olduğu gibi– ziyaretçiler ile personel için hediyelik eşya dükkânıyla bir firma gibi işletilecektir.

Aslında modern bir cezaevini veya göçmen gözalıtı merkezi-ni bir ölüm kampına dönüştürmek için tüm gereken, Nazilerin Majdanek gibi yerlere getirdikleri şeydir: Acımasız bir gayri insa-nileştirme mantığı.

Majdanek'i Kızıl Ordu kurtardı. Peki modern bir Majdanek'i kim kurtaracak? Bu sefer tehlike mutlak. Büyük bir ülkede faşizmin kazanacağı ikinci bir zafer insanlık için ölüm kalım düzeyinde bir hadise olacaktır.

Onu durduracak olan yegâne şey, dayanıklı kurumlar ve sıradan insanların antifaşizmidir. Fakat antifaşizm ne anlama gelmeli?

1970'lerden 1990'lara kadar bir antifaşist aktivisttim – önce Nazi Karşıtı Birlik, sonra ise Antifaşist Eylem isimli örgütlerde. Faşistlerin düzenlediği organizasyonları, yeni katılımları engelleyecek şekilde dağıttık. İngiliz Ulusal Partisi'nin* (İUP) Londra, Welling'deki genel merkezini kapatmak için on binlerle birlikte yürüdük, yürüyüş sırasında çevik kuvvet kafalarımızı tekmeledi.¹² Sivil polis bizi gözetledi, taciz etti ve aramıza sızdı. Ama ne amaçla?

Faşistleri sokaklardan menederek onları, 1980'lerde İUP'yle ilişkili fikirlerin şimdi Muhafazakâr Parti nezdinde ana akım hâline geldiği seçim siyaseti yoluna sapmak zorunda bıraktık. Tory liderler Britanya'nın tarihini açıkça köleci bir iktidar olarak anar ve mültecilerin kitleler hâlinde adalardaki esir kamplarına sürülmesini tasarlar. Üyelerinin yarısından fazlası İslam'ın "Batı uygarlığına ve İngiliz hayat tarzına bir tehdit" olduğunu düşünür.¹³

Leigh, Lancashire'daki bir kömür madeni kasabasında yaşayan bir çocukken duvarları hâlâ savaştan kalma Nazi karşıtı grafitilerle karalı metruk sığınaklarda oynadım. 2019'da, genel seçim sürecinde İşçi Partisi için kampanya yürütürken benim yaşlarımda adamların Romanyalı göçmenlere etnik temizlik uygulama hayallerini dillendirdiğini duydum. Talepleri, "Gece yarısı evlerine gidin, çocuklarıyla birlikte bir kamyonete kilitleyin ve onları Dover'a sürün" dü. "Peki ya sonra?" dedim. Cevapları utangaç bir gülümseme oldu.

1970'lerde dazlaklara fırlattığımız tüm tuğlalar, şişeler ve sövgüler, küresel kriz ideolojik bir iflası tetiklediğinde insanların zihinlerine akan beyazların üstünlüğüne dair çöpü durdurmadı.

* Birleşik Krallık'ta kurulmuş olan faşist bir parti. (ç.n.)

Faşizmi durdurmak için, 1930'lardaki ilericilerin yüzleştiği aynı soruları yanıtlamak zorundayız. Bu tehlikeyle savaşmak için solu ve merkez siyaseti nasıl birleştiririz? Aşırı sağ hareketler onların altını oyarken hukuk devletini ve devletin güç kullanma tekeliğini nasıl koruruz? Şimdiye kadar seçkin sınıfları işçi sınıfından korumak için tasarlanmış olan kolluk güçleri ve istihbarat servisleri demokrasiyi faşizmden korumak için kullanılamaz mı? Şiddet eyleminin umutsuzluğu ve romantizmiyle radikalleşen halkı sakinleşmeye nasıl ikna ederiz? Hayal kırıklığına uğramış insanların kurtarmaya değmeyecek ölçüde yozlaşmış ve çürümüş bulduğu demokrasileri nasıl canlandırırız?

Bu soruların hiçbirini yanıtlamak kolay değil, çünkü her biri *konumumuzu riske atıyor*. Bu kitabı bir trende, kafede, sahilde ya da kafede okuyorsanız eğer, kapağı bulduğunuz mekânı çoktan politikleştirmiştir. Donald Trump sayesinde, antifaşist olduğunuzu ilan etmek, bir damgayı peşiniz sıra her yere götürüyor çünkü.

Faşizmin varlığını ilk kez öğrendiğim anı belirgin bir şekilde hatırlayabiliyorum. 1960'ların ortalarıydı ve yaklaşık beş yaşındaydım. Televizyon açtı ve Bergen-Belsen'in kurtuluşu hakkında bir program başladı. Bir Polonya Yahudisinin kızı olan annem ayağa fırladı ve televizyonu kapattı. "*Bunu izlemeyeceğiz*" diye bağırdı.

1935'te doğmuş olan annem çocukluğunu Naziler Britanya'yı istila ederse öldürüleceğini bilerek geçirmişti. Sonra fark ettim ki annemin televizyonda gösterilecek görüntülerden korumaya çalıştığı benim gözlerim değil, kendi gözleriydi. Ama başarısız oldu. Birkaç dakika gibi kısa bir süreliğine de olsa bir deri bir kemik bedenleri çukura iten bir buldozer gördük.¹⁴

Savaş sonrasındaki ilk on yıllar boyunca hem faşizme ilişkin hafızanın hem de bunu araştırma arzusunun bastırıldığı bugün iyice anlaşılmış durumda. Filmlerden Nazilerin insanları dikenli tellerle çevrili kamplara koyup zaman zaman onları öldürdüğünü öğrendik ancak çocukken izlediğim filmlerdeki bu kurbanlar çoğunlukla Yahudiler değil, İngiliz savaş esirleriydi.¹⁵